

СУТНІСТЬ ТА СТРУКТУРА МЕХАНІЗМІВ УПРАВЛІННЯ ПРИРОДООХОРОННИМИ ПРОЕКТАМИ

аспірант **Тихенко В.С.**

Сумський державний університет (Україна)

У Люцернській декларації міністрів країн-представників Європейської економічної комісії ООН (1993р.) особливу увагу приділено формуванню організаційної інфраструктури, включаючи ефективні правові та адміністративні механізми, управлінські інфраструктури, системи підготовки кадрів та освіти, у процесі проведення в країнах з економікою перехідного періоду політичних і структурних реформ, наслідком яких має бути перехід на комплексне управління природоохоронною діяльністю.

У контексті поставленої задачі нам імпонує думка В. О. Лукняніхіна та М. М. Петрушенка щодо виділення у концепції управління двох компонентів: системи та методології управління [1]. При цьому важливе місце у самій концепції управління, яку автори визначають як систему теоретико-методологічних поглядів на розуміння і визначення сутності, змісту, цілей, завдань, критеріїв, принципів і методів управління організацією, а також організаційно-практичних підходів до формування механізму її реалізації в конкретних умовах функціонування організації посідає відповідний механізм.

Загалом механізм управління природоохоронною діяльністю з реалізації проектів різного рівня (МУПП) можна розуміти як сукупність методів та інструментів такої діяльності як цілеспрямованого впливу суб'єктів різних систем управління природоохоронними проектами на відповідні об'єкти з метою здійснення прийнятої екологічної політики. Більше того, така сукупність методів та інструментів створює забезпечення природоохоронних проектів, насамперед економічного та організаційного змісту.

Поряд з цим, існує певна диференціація підходів щодо розмежування видової різноманітності таких МУПП та їх структурних елементів – методів та інструментів. Так, у ЗУ «Про охорону навколишнього середовища [2] серед найважливіших функціональних елементів державної системи управління природоохоронною діяльністю, які виступають складовими економічного механізму природокористування та природоохоронної діяльності, є механізм зборів за забруднення навколишнього природного середовища та за спеціальне використання природних ресурсів; механізм відшкодування збитків, заподіяних унаслідок порушення законодавства про охорону довкілля; система державного бюджетного фінансування природоохоронних заходів через відповідні фонди державного та місцевого бюджету.

Розуміємо, що у різноманітних системах управління природоохоронними проектами ці МУПП функціонують з власною специфікою, але фундаментальними, визначальними у відношенні до інших, пропонуємо вважати механізми біотичного регулювання та еколого-господарського балансу територій через який реалізуються екологічні закономірності співіснування суспільства і природи.

Зосереджуючи увагу на даних механізмах, на нашу думку, необхідно навести застереження, що їх реалізація є ні чим іншим як втіленням дії окремих методів та інструментів управління природоохоронною діяльністю. Базовими у відношенні до інших механізмів є адміністративний та економічний.

У їх розрізі можуть виділятися різні методи та інструменти, техніки, засоби, напрями управління природоохоронними проектами, які зазвичай дублюються. Зокрема, адміністративному МУПП можуть відповідати як адміністративні методи управління (ліцензування, сертифікація, лімітування), так і конкретні, прикладні

інструменти застосування таких методів (контроль, моніторинг, екологічна експертиза та аудит). Серед складових економічного механізму присутні як власне економічні методи (податки, платежі, субсидії), так і ринкові методи та інструменти (торгівля квотами).

Вважаємо, що правомірно буде до складових організаційного забезпечення системи управління національними і наднаціональними природоохоронними проектами віднести кадастровий, громадський, адміністративний, моніторинговий, законодавчий і нормативно-правовий, інформаційно-контрольний, науково-освітній механізми, у той час, як економічний механізм як основу економічного забезпечення систем управління природоохоронними проектами різних рівнів через його комплексність розглядати окремо.

Крім того ряд напрямів реалізації подібних механізмів насправді не можуть бути ототожені з методами та інструментами: планування та фінансування природоохоронних заходів, планування охорони навколишнього середовища та раціонального використання ресурсів стимулювання, облік, оцінку можна віднести до функцій систем управління природоохоронними проектами, платність та економічний вплив – до принципів функціонування систем управління природоохоронними проектами, удосконалення організаційно-економічних методів природокористування – до стадій циклу функціонування таких систем. Фінансово-кредитний механізм виступає окремим МУПП, зазвичай у складі економічного механізму.

Що стосується розмежування методів та інструментів МУПП, зазначимо, що в основу їх поділу покладемо загальновідомий принцип, що інструменти виступають засобом досягнення певної екологічної мети, а методи – забезпечують прикладну реалізацію таких засобів. Зокрема, до складу інструментів МУПП пропонуємо відносити екологічний контроль, екологічну експертизу, ринок екологічних послуг, екологічний аудит, екологічне страхування, оцінку життєвого циклу, проектування для навколишнього середовища, нормування якості навколишнього середовища, екологічне маркування, поширення інформації та відкрити звітність, а до методів МУПП, які носять частковий характер у відношенні до названих інструментів – встановлення податкових пільг, лімітів на використання природних ресурсів, плату за використання природних ресурсів, плату за забруднення навколишнього природного середовища, сертифікацію, розвиток екологічних банків, екологічні фонди, дотації, гранти, позики, субсидії, гарантування цін,тощо.

Запропонований підхід цілком узгоджується з загальноприйнятим у 4 розділі «Інструменти реалізації національної екологічної політики» ЗУ «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» переліком таких інструментів [1]. При цьому необхідно зауважити, що реалізація таких інструментів не є виключно прерогативою державних систем управління природоохоронними проектами; корпоративні, муніципальні, громадські, глобальні систем управління природоохоронними проектами можуть як перебувати під безпосереднім впливом таких інструментів і методів, за допомогою яких вони реалізуються, так і ініціювати їх використання.

Таким чином, кожна з систем управління природоохоронними проектами може бути як суб'єктом, так і об'єктом використання і впливу методів, інструментів управління в межах одного або сукупності МУПП. В цілому ж питання впорядкування класифікаційного різноманіття МУПП та його окремих механізмів і методів залишається відкритим.

1. Лукьянихин В. А., Петрушенко Н. Н. Экологический менеджмент: принципы и методы: Монография / Под научн. ред. В.А. Лукьянихина. – Сумы: ИТД «Университетская книга», 2004. – 408 с. ISBN 966-680-126-4.
2. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України до 2020 року [Електронний ресурс]: Закон України від 21.12.2010 № 2818-VI – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2818-17>. – Законодавство України.
3. Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс] : Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1264-12/conv>. – Законодавство України.

Тихенко, В.С. Сутність та структура механізмів управління природоохоронними проектами [Текст] / В.С. Тихенко // Економічні проблеми сталого розвитку: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції імені проф. Балацького О. Ф., м. Суми, 27 травня 2015 р. / За заг. ред. О.В. Прокопенко, М.М. Петрушенка. – Суми: СумДУ, 2015. – С. 79-81.